

The Gleaner

Vol 21 (1997)

In Memoriam of Leandros Vranousis

«Κυκεών». Ένας γιαννιώτικος κώδικας του 19ου αιώνα και ο Λέανδρος Βρανούσης

Ελένη Κουρμαντζή

doi: [10.12681/er.222](https://doi.org/10.12681/er.222)

To cite this article:

Κουρμαντζή Ε. (1997). «Κυκεών». Ένας γιαννιώτικος κώδικας του 19ου αιώνα και ο Λέανδρος Βρανούσης. *The Gleaner*, 21, 366–372. <https://doi.org/10.12681/er.222>

“ΚΥΚΕΩΝ”

Ένας γιαννιώτικος κώδικας του 19ου αιώνα
και ο Λέανδρος Βρανούσης

Η ΛΟΓΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ είναι σημαντική και μακρόχρονη, αναγόμενη στο δεύτερο μισό του δέκατου έβδομου αιώνα. Από την εποχή αυτή και ύστερα ιδρύονται δύο νεωτεριστικές Σχολές, αυτές των Ηγούμενων και Γκιόνμα, όπου και διδάσκουν σημαντικοί λόγιοι. Σχολές επίσης ιδρύονται το 1742 και 1797, των αδελφών Μαρούτζη και του Ψαλίδα ή Ζώη Καπλάνη. Συναντούμε εδώ λόγιους όπως τον Μελέτιο Μητρου, ο οποίος γράφει τη γνωστή Γεωγραφία (έκδοση 1727), τον Παρθένιο Κατζιούλη, με τη συλλογή Παροιμιών (μέχρι σήμερα χειρόγραφη), τον Ευγένιο Βούλγαρη, γνωστό έλληνα διαφωτιστή, τον επίσης διαφωτιστή και πολυγραφότατο Αθανάσιο Ψαλίδα, κ.ά.

Στα 1828 τέλος, ιδρύεται η περιώνυμη Ζωσιμαία Σχολή, η οποία θα σηματοδύσει με τη φήμη της όλη τη βορειοδυτική τότε Ελλάδα, όπου και θα φοιτήσουν χαρακτηριστικά, εκτός των άλλων, οι αδελφοί Φράσαρη, μετέπειτα εθνικοί ποιητές της Αλβανίας.

Στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, η λόγια παράδοση και το διανοητικό κέντρο που ονομάζεται Ζωσιμαία Σχολή λειτουργούν έτσι ώστε να αναπτυχθεί ένα πνευματικό περιβάλλον, το οποίο θα επικεντρώσει τις αναζητήσεις του κυρίως στη λογοτεχνία και την ιστορία. Ενδεικτικό παράδειγμα αυτού του περιβάλλοντος είναι ο Παναγιώτης Αραβαντινός, διδάσκαλος της Ζωσιμαίας Σχολής στην περίοδο 1834-1843, ο οποίος έγραψε *Χρονογραφία της Ηπείρου* το 1856, *Συλλογή Αημωδών Ασματων της Ηπείρου* το 1861, *Βιογραφική συλλογή σοφών και λογίων Ελλήνων* το 1866, *Ιστορία της Ελληνικής Παιδείας* το 1867 και άλλα.

Μέσα σε αυτό το κλίμα θα ενταχθεί και ο ήσσωνος σημασίας λόγιος Αναστάσιος ή Τασιούλας Γραμματικός ή Γραμμενιάτης, γιος του ιερέα Κωνσταντίνου του Οικονόμου. Ο Αναστάσιος σπούδασε στη Ζωσιμαία Σχολή και χρημάτισε αργότερα λογιστής κάποιου πλούσιου τουρκογιαννιώτη.

Η πρώτη μνεία για τα λόγια ενδιαφέροντα του Αναστάσιου Γραμματικού ή Γραμμενιάτη ανάγεται στο 1838, όταν αυτός ήταν τότε περίπου δεκάξι ετών, οπότε και αντιγράφει και διορθώνει την «Ακολουθία του ιερομόναχου Χρύσανθου Λαϊνά», την αφιερωμένη στο Νεομάρτυρα των Ιωαννίνων Γεώργιο, με προφανή σκοπό τη διάσωσή της.

Το 1845, ο Αναστάσιος εμφανίζεται ως λόγιος με διευρυμένα πνευματικά ενδιαφέροντα: Αυτό μας υποδεικνύει το ανέκδοτο χειρόγραφο «ΚΥΚΕΩΝ», εράνισμα με ανέκδοτα ή και εκδομένα κείμενα. Ο πλήρης τίτλος του χειρογράφου είναι «ΚΥΚΕΩΝ. Ἦτοι τεμάχια στιχιῶ τε καὶ πεζῶ παντοίας ὕλης... ἐκ διαφόρων περιέργων Βιβλίων, μεθ' ὧν καὶ προσετέθησαν καὶ διάφορα ανέκδοτα τὰ ὁποῖα καὶ κατεχώρησεν ὁ Τ.οι: Γραμμ. μετὰ πολλῶν κόπων».

Μέσα στις περίπου εξακόσιες σελίδες του «Κυκλώνα» περιέχονται κυρίως ποιήματα αλλά και πεζά, εκ των οποίων μέρος αντιγράφεται από εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης και των Αθηνών, όπως χαρακτηριστικά κείμενα του Αλέξανδρου Ραγκαβή και του Αλέξανδρου Σούτσου, από ερωτικά μέχρι και πολιτικά-πατριωτικά, μέχρι και μύθοι και σύντομα διηγήματα. Ενδεικτικά παραθέτουμε κάποιους τίτλους μύθων και διηγημάτων, άξιων απογραφής: «Διάβολος και η μήτηρ του», «Διάβολος και εβραϊόπουλον», «Ο πλουτήσας από τους φοβουμένους τας γυναίκας των», «Ο ογδοηκοντούτης νέος», «Ο ευλαβής ληστής», «Ο χωρικός βεζύρης».

Αλλά τα σημαντικότερα από όλα τα κείμενα που απογράφονται εδώ, λόγω της ιστορικής και φιλολογικής τους αξίας, είναι ποιήματα και πεζά του Ιωάννη Βηλαρά, από τα οποία πολλά είναι ανέκδοτα: «Ἐκ τῶν τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Βελλαρά», σημειώνει ο αντιγραφέας. Αλλά, κατ' αυτό τον τρόπο, ο Αναστάσιος Γραμματικός ή Γραμμενιάτης δεν είναι απλώς ο αντιγραφέας κάποιων κειμένων της εποχής, αλλά ουσιαστικά ένας επιμελητής έκδοσης (και συνειδητός λόγιος), από τη στιγμή που συλλέγοντας πάμπολλα χειρόγραφα (ποιήματα και πεζά), ιστορικού και φιλολογικού ενδιαφέροντος, φροντίζει για τη διάσωσή τους, συγκροτώντας τα σε ενιαίο σώμα.

Παρατίθενται στον κώδικα σαρανταπέντε κείμενα του Βηλαρά, από ερωτικά έως σατιρικά, έως και φιλοσοφικά.

Παραθέτουμε ένα από τα χαρακτηριστικά έμμετρα ανέκδοτα με τον τίτλο «Εγκώμιον».

<i>Ἦσυχον νεῦμα</i>	<i>τεροπνόν τό πνεῦμα</i>
<i>Εὔσχημον σῶμα</i>	<i>χρυσόν τό στόμα</i>
<i>Ὑποδηλώνουν</i>	<i>εὐθὺς σκλαβώνουν</i>
<i>φρόδια καί δόξα</i>	<i>Ἔρωτος τόξα</i>
<i>ῥόν' σάν Κορυστάλι</i>	<i>χείλη κοράλι</i>
<i>ὅποιον ἀρπάζουν</i>	<i>θά τόν τρομάζουν</i>

Διασώζονται επίσης ανέκδοτα αντικληρικά-σατιρικά του Βηλαρά, που αντικατοπτρίζουν και σηματοδοτούν το πνεύμα της πόλης των Ιωαννίνων της εποχής. Από αυτά ένα μόνο αντικληρικό έχει δει πλήρως το φως, το «Κατά καλογήρων», το οποίο στον «Κυκεώνα» φέρει τον τίτλο «Ευλόγησον Δέσποτα», ενώ μερικώς έχει δημοσιευτεί το «Καλόγερος καλόγερον», που εδώ φέρει τον τίτλο «Καλογερική φιλία». Τέλος, το ποίημα «Εξομολογούμενος» έχει παραμείνει τελείως ανέκδοτο.

Σχολιάζει ο συνθέτης του «Κυκεώνα» για το «Κατά καλογήρων» ή «Ευλόγησον Δέσποτα»: «Ὁ Συντάκτης ἴσως ἐσύνθεσε αὐτὴν τὴν διατριβὴν δι' ἄλλον σκοπόν, πλὴν ἂν τινὰς βίψῃ προσεκτικὸν βλέμμα εἰς τοὺς σημερινούς Ἀρχιερεῖς καὶ τὸν κληρὸν τῶν Καλογήρων, βεβαίως ἤθελε τὴν εὐρὴ ἀληθεστάτην, καὶ μάλιστα ἡ διατριβὴ αὕτη ἔπρεπε, κατ' ἐμὴν γνώμην, νὰ πολλαπλασιασθῇ διὰ τοῦ τύπου, ὡς νὰ ἐκσφενδονισθῇ εἰς ὅλα τὰ μέρη ἴσως συνήρχοντο εἰς ἑαυτὸν των, εἰς ὅτι δὲν ἀποβλέπει εἰς ἄλλο ὁ σκοπὸς των παρὰ μόνον καὶ μόνον εἰς τὴν χρηματομανίαν, καὶ εἰς τὴν δόξαν, βαδίζοντες ἐναντίον τοῦ ρητοῦ ὡς οἱ Παπισταῖς, τὸ ὁποῖον λέγει. ὁ θέλων ἔστιν πρῶτος ἔστω πάντων διάκονος».

Αλλά για το «Καλόγερος καλόγερον» ή «Καλογερική φιλία» και το «Εξομολογούμενος», τα σχόλια του συνθέτη της συλλογής είναι εδώ συγκρατημένα, σημειώνοντας: «Εἰς τὰς ἐπομένας δύο ἐκθέσεις ἡ λογιότης του ὁμιλεῖ πολλά θαρσιμένα». Και συμπληρώνει σὲ ἓνα ὕστερο σχόλιό του: «... Εἰς τὸ πρῶτον μου σχόλιον δὲν ἐνέχονται αἱ ἄνω δύο διατριβαῖς τῆς καλογερικῆς φιλίας καὶ τοῦ ἐξομολογουμένου, ἂν καὶ αὐταὶ ἔγιναν παρὰ τοῦ συντάκτου διὰ κάποιον σκοπὸν καὶ ὄχι ἀπλῶς, ἡμπορεῖ τινὰς ὅμως νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξευτελίση τοὺς σοφοὺς λόγους του, εἰς τοιαύτας ἀτίμους καὶ ἀπρεπεῖς φράσεις, κατὰ τοῦτο συμφωνῶ». Και πράγματι, τα δύο αυτά ποιήματα είναι απόλυτα «αθυρόστομα».

Συγκρίνουμε τους αντίστοιχους ἑξι πρώτους στίχους του πρώτου ποιήματος, όπως αυτοί —και μόνον— έχουν δημοσιευτεί στην έκδοση Βαβαρέτου, ενώ στον «Κυκεώνα» περιλαμβάνονται συνολικά είκοσι ἑξι στίχοι.

Ἐκδοση Βαβαρέτου

Χειρόγραφο «Κυκλώνα»

«Καλόγερος καλόγερον»

*Καλόγερος καλόγερον... φιλικῶς
Κεῖ εἰς τοῦτο τὸν προφθάνει πατήρ
πνευματικὸς
«Βαστάζομεν τὰ βάρη ἀλλήλων, ἀδελφοί»,
Καθὼς τοῦ Θείου Παύλου κραυγάζει
ἡ γραφή.
Λεῖτε καὶ καταβάζει εὐθὺς καὶ τὸ...
ᾠ, τί χορὸς ἁγίων, ἁγίων προσεσχί!!!*

«Καλογερισκὴ φιλία»

*Καλόγηρος καλόγηρον γαμ... φιλικῶς
Κεῖ εἰς τοῦτο τοὺς προφθάνει πατήρ
πνευματικὸς
Βαστάζομε ἀλλήλους τὰ βάρη ἀδελφοί
Καθὼς τοῦ Θείου Παύλου κραυγάζει ἡ
γραφή
εἶπε καὶ κατεβάζει ἀμέσως τὸ βρα...
ᾠ τί χορὸς ἁγίων, ἁγία συμπλοκή*

Παρόμοιου περιεχομένου εἶναι καὶ τὸ ολότελα ανέκδοτο «Ὁ Ἐξομολογούμενος», στο οποίο, με τὴν αθυρόστομη καὶ ολοκληρωτικὴ σάτιρά του, ὁ Βηλαράς καυτηριάζει τὸ ἴδιο τὸ ιερατεῖο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἥθη του. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι ἐδῶ οἱ ἐξῆς τέσσερις στίχοι, ὅπου διαφαίνεται ἡ φιλοσοφικὴ ἀπόψη τοῦ Βηλαρά γιὰ τὸ ιερατεῖο, ἀλλὰ καὶ ἡ διαφωτιστικῆ-πρακτικῆ πρόθεση τοῦ ποιήματος:

*ᾠ ποῖα ὑποκείμενα καὶ ἅγια τιμοῦμεν
Καὶ κόκκαλα σεβόμεθα σχεδὸν καὶ προσκνυόμεν
Καὶ ἀπὸ ποίονος οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ μετανοιοῦμενοι
Παράδεισον προσμένομεν, ὦ γνώσις! πλανεμένη!*

Ἐντοπίζεται ὁμῶς καὶ δεῦτερος τόμος «Κυκλώνα», τοῦ ἴδιου συνθέτη, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ γραφόμενα συντάχθηκε στὴν περίοδο 1860 ἕως καὶ 1882. Τὸ δεῦτερο αὐτὸ εράνισμα περιέχει καὶ ἄλλα ανέκδοτα τοῦ Βηλαρά (ὅπως τὸ ἱστορικῆς σημασίας «Θρηνοδία εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἱατροφιλοσόφου Κυρίτση Πολυζώη»), ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικότερο εἶναι ὅτι ἡ θεματολογία τοῦ συντάκτη, Ἀναστάσιου Γραμματικοῦ, επεκτείνεται καὶ σε κείμενα καθαρὰ ἐπιστημονικῆς-ἱστορικῆς ἀναζήτησης. Συλλέγει ἐκδομένα κείμενα ὅπως, τὸ δημοσιευμένο τὸ 1838 «Ἱστορικὸν κατὰ παράδοσιν Κοσμᾶ Μπαλάνου...», ἀπὸ ανέκδοτη συρραφή, τὸ «Περὶ τοῦ Παιδομαζώματος τῶν ἐκ Βεντίστης Βλαχοστύρων», καὶ τὸ «Ὅρισμὸς ὑπερ ἔστειλεν ὁ Σινὰν Πασιᾶς ὁ τοῦ Σουλτάν Μουράτ Βεζύρης ἐξ Ἰωαννίνων τὸ 1430», ἀντιγραμμένο τὸ τελευταῖο τὸ 1848. Καὶ ἀκόμη, τὰ «Χειρόγραφα τινὰ Σημειώματα εὐρεθέντα εἰς τὰ Μηναῖα τοῦ Ἁγίου Νικολάου...», ἀντιγραμμένα τὸ 1856, κ.ο.κ. Κατ' αὐτὸν τρόπο ὁ Τασιούλας Γραμμενιάτης ἐργάζεται ὡς ευσυνείδητος ἱστορικός που προσπαθεῖ νὰ διασώσει ἱστο-

ρικά μνημεία του τόπου, και μάλιστα όπως σημειώνει, όλα αυτά τα κείμενα τα εγχείρησε στον Π. Αραβαντινό προ της έκδοσης της *Χρονογραφίας της Ηπείρου* του 1856. Ο Αναστάσιος Γραμμενιάτης είναι πλέον εκείνος ο ώριμος λόγιος ο οποίος διαθέτει την ικανότητα να ασχολείται και με την ιστορική έρευνα, και να συνομιλεί με διανοούμενους της εποχής, όπως ο Παναγιώτης Αραβαντινός.

Η ιστοριογραφική αυτή παράδοση θα συνεχιστεί στα Γιάννενα με τους Ιω. Λαμπρίδη, Κ. Κρυστάλλη, Χρ. Χρηστοβασίλη, Γ. Χατζή-Πελλερέν, Γιωσέφ Ελιγιά, Δ. Χατζή, Δ. Σαλαμάγκα, έως και τον Λέανδρο Βρανούση, ο οποίος και θα ασχοληθεί ιδιαίτερα με την αναζήτηση του χειρόγραφου «Κυκεώνα».

Ο Α. Βρανούσης πρωτοεμφανίζεται στα Γιάννενα το 1943-44 με το περιοδικό *Ηπειρωτικά Γράμματα* στο οποίο είναι ο ίδιος αρχισυντάκτης, διευθυντής ο γυμνασιάρχης της Ζωσιμαίας Σχολής Χρήστος Σούλης, και μέλη της συντακτικής επιτροπής οι Κώστας Στεργιόπουλος, φιλόλογος-γυμνασιάρχης, Δημήτρης Σιωμόπουλος, άλλοτε συνδιευθυντής του περιοδικού *Ελλοπία* (1930-1931), Δημήτρης Σαλαμάγκα, αργότερα λαογράφος και ιστοριοδίφης. Στο περιοδικό αυτό συμμετείχαν επίσης οι μετέπειτα καθηγητές Πανεπιστημίου Γεώργιος Χρ. Σούλης, βυζαντινολόγος, και Γιάννης Δάλλας, νεοελληνιστής φιλόλογος.

Ο Α. Βρανούσης συνεχίζει την καριέρα του με την παρουσίαση, το 1952, του άγνωστου ως τότε Αθ. Ψαλίδα, το 1955 άλλων «Προδρομών» της νεοελληνικής λογοτεχνίας και σκέψης, όπως οι Ρήγας και Βηλαράς, το 1962 τυπώνει τη διατριβή του *Χρονικά της Μεσαιωνικής και Τουρκοκρατούμενης Ηπείρου*, το 1968 τα *Ιστορικά και Τοπογραφικά του Μεσαιωνικού Κάστρου των Ιωαννίνων*, κ.ο.κ.

Σε όλα αυτά τα έργα διαφαίνεται το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Λέανδρου Βρανούση για το «λόγο» και την ιστορία, και μάλιστα μέσα από την αναζήτηση χειρογράφων και κωδίκων της μεσαιωνικής και ύστερης εποχής. Ασφαλώς ο Α. Βρανούσης δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να συνεχίζει την παράδοση μιας Σχολής των Ιωαννίνων, η οποία από τα μισά του 18ου αιώνα έως και τον ίδιο τον Βρανούση εντοπίζει το ενδιαφέρον της στο διττό σχήμα «Φιλολογία-Ιστορία».

Ο πρώτος που ασχολήθηκε με τον «Κυκεώνα» υπήρξε ο λαογράφος και ιστοριοδίφης Δημήτριος Σαλαμάγκας, που τον παρουσίασε στον τρίτο τόμο της *Ηπειρωτικής Εστίας*, το 1955. Το ενδιαφέρον του Δ. Σαλαμάγκ-

κα για τον «Κυκεώνα» διοχετεύθηκε στον ερευνητή Λέανδρο Βρανούση, ο οποίος την ίδια εποχή, σε μια σειρά από ανέκδοτα γράμματά του, εκδηλώνει την έντονη επιθυμία να έχει στη διάθεσή του το κείμενο του «Κυκεώνα». Ήδη όμως για τον «Κυκεώνα» ο ίδιος έχει κάνει νύξη στη συλλογή *Οι Προδρόμοι* (1955), όπου σημειώνει: «Είναι γνωστά μερικά τολμηρά “ελευθεριάζοντα” ποιήματα του Βηλαρά. Σ’ αυτά θα πρόσθετα και δύο ακόμη, τα τολμηρότερα: το ποίημα “Εξομολογούμενος” (στίχοι 44) και το ποίημα “Καλογερική φιλία” (στίχοι 26, απ’ τους οποίους μόνον οι πρώτοι 6 δημοσιεύτηκαν στην έκδοση του 1871 σ. 245 και του 1935 σ. 156). Περιέχονται σε ανέκδοτο γιαννιώτικο χειρόγραφο, που έχω υπ’ όψη μου, αλλά ομολογώ πως δεν τολμώ να τα δημοσιεύσω».

Σε ανέκδοτες επιστολές του Λ. Βρανούση προς τον Δ. Σαλαμάγκα, στις 23 και 30 Νοεμβρίου 1955 και 5 Ιανουαρίου 1956, ο πρώτος (εγκατεστημένος ήδη στην Αθήνα) δείχνει το έντονο ενδιαφέρον του για τον «Κυκεώνα», παρακαλώντας τον δεύτερο για μία δυνατότητα πρόσβασής του σε αυτόν τον κώδικα. Στην αναλυτική αυτή αλληλογραφία γίνεται εκτενής αναφορά για τα εκδομένα και ανέκδοτα του Ιωάννη Βηλαρά που εμπεριέχονται εδώ. Και όπως συνάγεται από την αλληλογραφία, ο σπουδαίος αυτός κώδικας περιέρχεται στα χέρια του Βρανούση μόνον για λίγες μέρες, αλλά σύντομα επιστρέφει στα Γιάννενα, χωρίς ο ίδιος να μπορέσει να αντιγράψει έστω και κάποια ανέκδοτα του Βηλαρά. Ήδη όμως, την ίδια χρονιά, ο Δ. Σαλαμάγκας έχει προχωρήσει στην επεξεργασία του «Κυκεώνα», με σχετική δημοσίευσή του στο περιοδικό *Ηπειρωτική Εστία*, όπου σημειώνει ότι υπάρχει και δεύτερο μέρος του σπουδαίου αυτού κώδικα, μη γνωρίζοντας όμως ποιος τον κατέχει. Αυτά το 1955.

Μετά από σχεδόν σαράντα χρόνια, στα τέλη του 1993, ο ακάματος ερευνητής Λ. Βρανούσης αναζητεί στα Γιάννενα τους δύο τόμους του «Κυκεώνα», αλλά ανεπιτυχώς. Είχαν όμως αυτοί ήδη γίνει γνωστοί στην υποφαινόμενη, η οποία και εν μέρει τους αντέγραψε.

Σε ένα τελικό απολογισμό, μπορούμε να προσομοιάσουμε τις τύχες του «Κυκεώνα» με αυτές του λεγόμενου «Κουβαρά», που υπήρξε μια συλλογή χρονικών των Ιωαννίνων από βυζαντινής εποχής και μετέπειτα. Η συλλογή αυτή βρισκόταν συρραμμένη σε σώμα στη βιβλιοθήκη της Μονής των Φιλανθρωπηνών, και αναφέρεται για πρώτη φορά από το λόγιο Γεώργιο Κρεμμύδη, γύρω στα μισά του 18ου αιώνα· στη συνέχεια αντιγράφηκε προς διάσωσή της από διάφορους ξένους περιηγητές, και από το Γρηγόριο Μπαλανίδη, τον Αθανάσιο Ψαλίδα, και άλλους λόγιους. Ο Λέανδρος Βρανούσης ασχολήθηκε διεξοδικά με αυτόν τον κώδικα, τον «Κουβα-

ρά»), για μια ολική αξιολόγησή του στα *Χρονικά της Μεσαιωνικής και Τουρκοκρατούμενης Ηπείρου*.

Ο ίδιος ο Αναστάσιος Γραμματικός ή Γραμμενιάτης αναφέρει στον «Κυκεώνα», Μέρος Β', ότι αντέγραψε αποσπάσματα «εκ χειρογράφου Κουβαρά» τα οποία και παραθέτει χαρακτηριστικά γράφει σε μια σημείωσή του στο Β' Μέρος του «Κυκεώνα»: «(α) Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο τὸ ἀντέγραψα [αναφέρεται στον ορισμό του Σινάν Πασά του 1430] κατὰ τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1848 ἀπὸ τῶν περιοδικῶν φυλλάδιων εἰς ἓν βιβλίον ἐνωμένον, τὸ ὁποῖον εἶχε πολλὰ τοῦ Μεσαιῶνος ἀνέκδοτα· ὅμως τότε δὲν ἐγνώριζα τὴν ἀξίαν των. ἄλλην φοράν δὲν συνέπεσε νὰ ἰδῶ τὸ βιβλίον αὐτό. Ἐπειδὴ ὁ Κύριος Π. Ἀραβαντινὸς δὲν ἐξέδωσεν εἰσέτι τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου ἣτις πρέπει νὰ ἔχῃ ὅλα αὐτὰ καθὸ τι τὰ ἔδωσα διὰ νὰ συνάξῃ πληροφορίας, ἠναγκάσθην νὰ τὰ ἀντιγράψω εἰς καθαρὰν εἰς ἃς εὐρίσκονται».

Η διάσωση και μελέτη χειρογράφων ιστορικού και μη περιεχομένου, τα οποία αφορούν το χώρο της Ηπείρου, όπως ο ακάματος ερευνητής Λέανδρος Βρανούσης επί δεκαετίες το έπραξε, συνεχίζεται ακόμη και σήμερα, πρακτική η οποία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της λόγιας παράδοσης των Ιωαννίνων.

EAENH KOYPMANTZH